

Idősíkok

A bécsi Freud Múzeum változásai

Bécs, Berggasse 19. – itt lakott annak idején Freud, és itt alkotta meg az emberismeret egy új tudományának alapjait. Ma pedig itt van a Sigmund Freud Magánalapítvány székhelye. Az alapítvány 1971-ben Freud egykori rendelőjében és lakrészében rendezte be a pszichoanalízis kialakulását bemutató Sigmund Freud Múzeumot. Kezdetben a kiállítás csak azt a néhány szobát foglalta el, ahol Freud lakott és dolgozott, míg a nemzetiszocialisták és segítők el nem úzták őt Ausztriából. Ma már majdnem az egész emelet, amely a Freud család otthonául szolgált, nyitva áll a látogatók előtt. A bővítés egyben alkalmat adott egy új koncepció megvalósítására: a kilencvenes években, Wolfgang Tschapeller építész irányításával folyó átépítés célja az volt, hogy megőrizze egy késő XIX. századi polgári lakás jellemző állagát, de a mai feladatok teljesítéséhez is megfelelő teret adjon. A múzeum állandó kiállításán mutatja be Freud munkásságának tudományos és életrajzi hátterét, de emellett időszakos kiállításokat is tart, amelyek az életműhöz kapcsolódó tudományos és művészeti témákat dolgoznak fel. A múzeum így több mint áhítatos emlékhely, mert teret ad az egyik legjelentősebb múlt századi gondolkodói iskola sokoldalú mai megvitatásának is.

Az alapítvány állományát egy műgyűjtemény is gazdagítja, amelyet 1989 és 1997 között Joseph Kosuth és Peter Pakesh állított össze *Foundation for the Arts Sigmund Freud Museum Vienna* néven. A *Zero&Not* térinstalláció, melyet Joseph Kosuth a gyűjtemény darabjainak keretében szánt, a régi stílusú emlékhelyet a művészettel, kultúrával és tudománnyal való találkozások változatos színhelyévé alakította át. A gyűjteményi tárgyak között megtalálhatók Franz West, Heimo Zobernig, Sherrie Levine, Jenny Holzer, Ilya Kabakov és Clegg&Guttman munkái. Franz West osztrák művész munkája ezen a helyen igazi telitalálatként hat: egy fémből készített fekhely, amely bútor-szobrok sorozatából jön előnk. Az a bútor, amelyet Freud a tudattalan kifürkészésének emblematikus helyévé tett, West keze nyomán Prokrasztész-ágygá változik. Az acéllemezekből éles sarkokban összehegesztett bútor a hozzá csatolt felirattal

Inge Scholz-Strasser

A Freud Múzeum könyvtára

invitálja a látogatót, hogy feküdjön bele. Ez a bútor-szobor azonban nemcsak arra utal, hogy Freud kényelmes díványa nincs Bécsben, annak helyét elfoglalva nemcsak a hiányt teszi kézzelfoghatóvá. A meghitt formák és a rideg anyagok keltette pszichikus taszítás ellentéte feszültséggel teli teret támaszt, kiváltva egy olyan folyamatot, amelyet Freud ambivalenciának nevezett. A szobor egyben jól példázza, hogy az összeállítás szempontja nem az volt, hogy illusztrálja Freud személy szerinti viszonyát a művészetekhez, hanem hogy érzékeltesse a jelenkori művészet és a pszichoanalízis lehetséges érintkezési pontjait. A művészi feldolgozás az egyes művekben sokfelől közelít az alapvető freudi kérdések és problémákhoz. Jól látható ez azon, ahogy több mű az egyéni és kollektív emlékezet jelentéshordozóivá vált témákhoz és tárgyakhoz nyúl. Ilya Kabakov 1987–1989-ben alkotott, *A képbe röppült ember* című térinstallációja az ilyen önéletrajzi és történelmi kapcsolatok megrajzolására vállalkozik.

A gyűjtemény csupán egyik jele az alapítvány művészetek felé forduló érdeklődésének. Egy idő óta a múzeum

minden évben rendez egy-egy kiállítást, amelyet a pszichoanalízis és a kortárs művészet egymásra mutató kérdéseinek szentel. A Berggasse 19. egyik utcára nyíló üzlethelyiségében *Kívülnézet* címen installációkat bemutató kiállítássorozat fut. A sort Joseph Kosuth munkája nyitotta, 2003 telén Louise Bourgeois egy műve következik.

A múzeum kutatóközpontjában gazdag könyvtár, szöveg- és képarchívum, valamint médiatár található. A vásárlások és a hagyatékokból származó ajándékok nyomán a múzeum könyvtára a három évtized alatt a pszichoanalízis és a rokonterületek egyik legjelentősebb kutatókönyvtárává vált. Az időszakos kiállítások a múzeum gyűjtőmunkájára alapoznak, és alkalmat adnak arra, hogy a látogatók túllássanak a Sigmund Freud köré csoportosított anyagon, és új összefüggéseket pillantsanak meg. A cél egyrészt a pszichoanalízis sokrétű művelődés- és tudománytörténeti kapcsolatainak feltárása, másrészt a pszichoanalitici-

kus gondolkodással összefüggő témák művészi megjelenítésének bemutatása. Egyes kiállítások a kutatómunkán alapulnak, mások a művészekkel és a társmúzeumokkal való együttműködésből jönnek létre.

Amint a kortárs művészetekkel való kapcsolat ápolása is jelzi, az utóbbi években az interdiszciplináris kezdeményezések állnak a múzeum figyelmének középpontjában. A legkülönbözőbb szempontok találkozását előadások, konferenciák, vitaestek, filmvetítések segítik, mint például az *Anyá és lánya a filmen* című, októberre tervezett sorozat. Rendszeres és mind élénkebb gondolatcsere folyik az európai és tengeren túli egyetemekkel, és a Fulbright Bizottsággal együttműködve mód nyílt vendégtudósok fogadására.

Így vált a Berggasse 19. emlékhelyből gondolatműhelyé. Ezt az átalakulást követte nyomon fényképezőgépével Georg Zugmann a nyolcvanas évek végétől. Fotóművészeti képzését Zugmann a bécsi Grafikai Tanintézetben szerezte. A hetvenes évek végétől az épületfotográfiára szakosodott, és főleg a modern építészetet és a tájépítést választotta témájául. Talán kissé paradox, hogy a Freudlakás egyes stádiumainak rögzítésére olyan fotós szegődött el, aki a művilég alakított tájakon iskolázta a látását. De amint az eredmény bizonyította, a választás jobb nem is lehetett volna. A Freud-féle rendelőre és lakásra egyfajta megzavart hitelesség üti rá a bélyegét, az alakítás többféle logikája hagyta rajta a nyomát. Egyfelől tetten érhető a rekonstrukció szándéka, mint a lehetőleg eredeti tárgyakkal berendezett várószobában. Másrészt a múzeum új részein feltűnően jelen vannak az új keletű beavatkozások. A századfordulós nagypolgári lakás üres tok csupán, mely változatos története okán arra késztet, hogy projekciókkal, beavatkozásokkal, újraértelmezésekkel töltsük ki. A látogató nem talál itt meghitt és utólag helyreállított voltát elkendőző századfordulós hangulatot, amelyben elfeledkezhetne a közben eltelt időről. A jelennek olyan helyszínén mozog, mely Zugmann ábrázolásában meglepően geometrikus-analitikus térnek mutatkozik.

Vitrin Freud lakásából

A sors szerencsés véletlenje, hogy Zugmann fotósorozatát először a budapesti Közép-európai Kulturális Intézet mutatja be. Budapesten élt Ferenczi Sándor, a pszichoanalízis egyik úttörője, aki élénk gondolatcserében állt Freuddal. Nagyan hozzájárult a trauma pszichoanalitikus elméletének alapvetéséhez. S ő csak az egyike azoknak, akik az első világháború előtt és után Magyarországot a pszichoanalízis egyik legtermékenyebb honává tették. A magyar szellemi élet azóta sem veszítette el a kapcsolatát a pszichoanalízissel. Freud újabb magyar fordítói között például ott találjuk Kertész Imrét, a múlt évi Nobel-díj kitüntetettjét.

Ádám Katalin fordítása

A fekhely. Franz West bútorszobra

